

Pregledni rad

UDK 331.45/46:614.253

DOI 10.7251/SVA1816264M

UPRAVLJANJE EKOLOŠKOM BEZBJEDNOSTI KAO INTEGRALNIM DIJELOM KONCEPTA NACIONALNE BEZBJEDNOSTI

Mr Mile Meded¹

Republička uprava civilne zaštite

Prof. dr Krstan Borojević, dipl. oec.²

Fakultet za bezbjednost i zaštitu-Banja Luka

Dr Tanja Milešević

Apstrakt: U dosadašnjim razmišljanjima o bezbjednosti, u glavnom fokusu, bila je država i njena nacionalna bezbjednost. Dok su politička i vojna pitanja i dalje kritična, koncepcija mira i bezbjednosti se širi i na ekonomske i socijalne prijetnje, uključujući siromaštvo, zarazne bolesti i degradaciju životne sredine. Pojava koncepta ekološke bezbjednosti kao novog, savremenog oblika bezbjednosti, nastaje iz potrebe da se spriječi ugrožavanje životne sredine.

Predmet rada je ekološka bezbjednost kao izuzetno zanimljivo polje bezbjednosnih studija, koje je bilo zanemareno u poređenju s tradicionalnim područjima bezbjednosti. U radu je dat i pregled najvažnijih ekološko-bezbjednosnih pitanja u BiH. Na kraju je zaključeno, da je od ključne važnosti za ekološku bezbjednost, kvalitetno upravljanje i administracija u oblasti zaštite životne sredine, kao način koji doprinosi praksi dobrog upravljanja uslovima globalne bezbjednosti.

Ključne riječi: *bezbijednost, ljudska/humana bezbjednost, ekološka bezbijednost, prijetnja.*

UVOD

Današnji svijet je obilježen višestrukim krizama i povećanom ljudskom mobilnosti, ubrzanom politikom otvorenog tržišta, klimatskim promjenama i novim, bržim oblicima komunikacije. Kretanje roba, usluga, kapitala, znanja i informacija se brzo širi, stvarajući i pojačavajući prijetnje na način da ih niko u potpunosti ne razumije. Ove promjene konstantno prati i

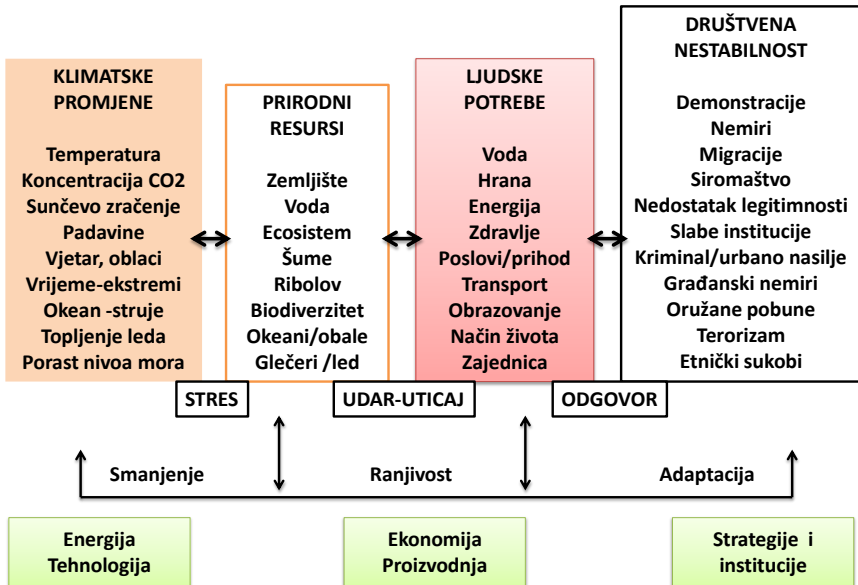
¹ Magistar poliičkih nauka, Direktor RUCZ RS, e-mail: Mile.Medjed@rucz.vladars.net

² Doktor bezbjednosnih nauka, e-mail: krstan.borojevic@fbzb.net

kontinuirani rast globalne populacije. Kulturna i društvena transformacija se odvijaju sve bržim tempom, a sve ovo može dovesti do dubokih društvenih posljedica. Rastuća svijest o ranjivosti čovječanstva kao i nesigurnosti i straha od budućnosti, pružaju plodno tlo za rasizam, ksenofobiju i netoleranciju, kršenje ljudskih prava, a ponekad i stvaranju/generiranju sukoba. U isto vrijeme ljudi se i dalje nadaju i bore za dostojanstvo i bolju budućnost.

Dok su politička i vojna pitanja i dalje kritična, koncepcija mira i bezbjednosti se širi i na ekonomske i socijalne prijetnje, uključujući siromaštvo, zarazne bolesti i degradaciju životne sredine. Sve su ovo značajni faktori potkopavanja bezbjednosti.

Uništavanje životne sredine i nedostatak sredstava može imati ozbiljne posljedice na ljudsko zdravlje u društvima, kada su zajednice u opasnosti da postanu osjetljive na vanjske i unutrašnje prijetnje koje bi mogle dovesti do sukoba. Međutim obilje prirodnih resursa može, također, da dovede do sukoba oko kontrole resursa. Uz globalni rast temperature, promjene padavina, porast nivoa mora, kao i povećanje učestalosti i intenziteta ekstremnih vremenskih događaja, ove promjene su potencijalna prijetnja miru i bezbjednosti. Sasvim je očigledno da kombinacija degradacije životne sredine i klimatskih promjena uzrokuje smrt, potkopavajući životne uslove, te je uzrok nesigurnosti. Klimatske promjene pojačavaju već postojeću nestašicu prirodnih resursa i nerazmjerno pogađa ranjivu populaciju (slika 1).

Slika 1: Uzročna veza između klimatskih promjena, prirodnih resursa, ljudskih potreba i društvenih utjecaja. Izvor: Prilagođeno, Scheffran, J. (2011)

U ovom trenutku, kao preduslov za mir, intelektualno, emocionalno i duhovno blagostanje, i kao resurs za društveno-ekonomski razvoj i zaštitu životne sredine, javlja se ekološka bezbjednost. Iz ekološke perspektive, integracija upravljanja životnom sredinom u šire razvojne i humanitarne okvire, više nije opcija već imperativ mira i bezbjednosti. U savremenim zemljama, politički, bezbjednosni i drugi interesi građana iz dana u dan se modeliraju, transformišu, dobijaju na sadržaju, u saglasnosti sa opštim civilizacijskim promjenama. Danas bezbjednost u oblasti zaštite i očuvanja životne sredine predstavlja jedan od najvažnijih faktora bezbjednosti savremenog svijeta.

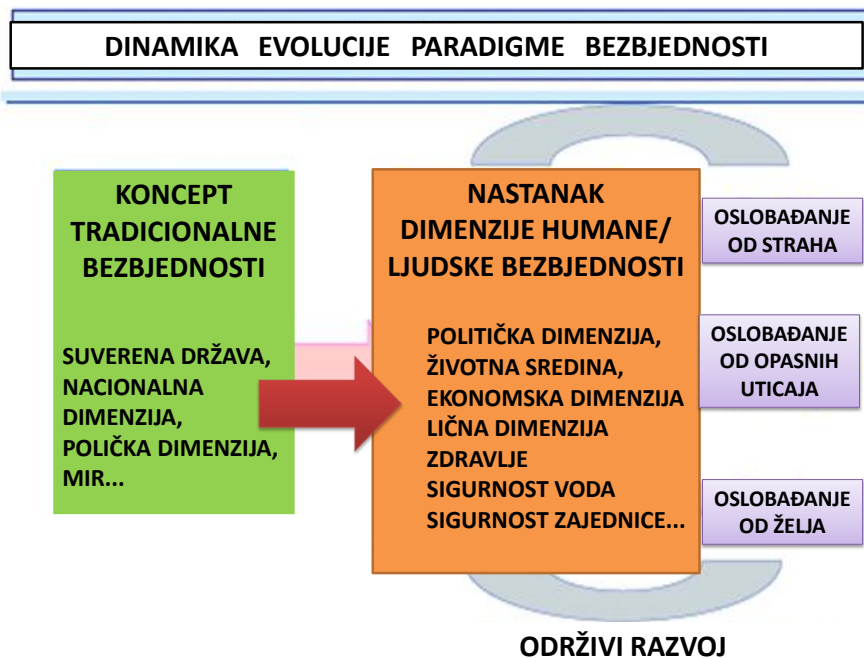
1. TRANSFORMACIJA KONCEPTA BEZBJEDNOSTI

U dosadašnjem razmišljanju o bezbjednosti, u glavnom fokusu, bila je država i njena nacionalna bezbjednost. Razvojem društva, javljaju se novi rizici i nove prijetnje. Savremene pojave ugrožavanja bezbjednosti odlikuju brojne karakteristike. Neke od njih svojstvene su većem broju ugrožavajućih pojava: protivpravnost, nemoralnost, multikauzalnost, individualnost, dinamičnost, elastičnost, interaktivnost, nepredvidivost, destruktivnost, složenost i nedovoljna istraženost.

Tradicionalni koncept nacionalne bezbjednosti koji je podazumijevao, uglavnom zaštitu jedne države od svih vojnih i nevojnih opasnosti koje dolaze izvan njenih granica, iz međunarodnog okruženja, postao je preuzak i prevaziđen u svakom pogledu. U 1990-im, mnogi istraživači u razvijenim zemljama udaljavaju se od usko militarističkog razumijevanja mehanizama prijetnji, ranjivosti i odgovora. Razlog tome leži u: (a) stvaranju svijesti o tome da interaktivni procesi tehnoloških inovacija, ekonomske globalizacije i degradacije životne sredine, predstavljaju nove izazove i prijetnju ljudskom blagostanju i bezbjednosti, (b) očiglednog pada incidencije i vjerovatnoće međudržavnih sukoba, u većem dijelu svijeta, zbog ekonomske međuzavisnosti, procesa demokratizacije, širenja oružja za masovno uništenje, rastu svjetske trgovine i (c) na kraju Hladnog rata, koji je istovremeno doveo do smanjenja vojnih budžeta i pružio priliku da preispitamo sigurnost.³

Danas, holistički koncept ljudske sigurnosti sve više skreće pažnju i dobija na značaju. On zahtijeva uključenje u koncept nacionalne bezbjednosti i druge nivoe, odnosno segmente bezbjednosti, poput unutrašnje bezbjednosti, socijalne, ekonomske, ekološke, zdravstvene bezbjednosti, civilne zaštite, ali i nivo ljudske/humane bezbjednosti (*slika broj 2*).

³ State-of-the-Art Review on Environment, Security and Development Co-operation, For the Working Party on Development Co-operation and Environment OECD Development Assistance Committee

Slika 2. Evolucija paradigme bezbjednosti (Izvor: UNU-EHS)

Važno je definisati pojam ljudske/humane bezbjednosti, u odnosu na definisanje koncepta ekološke bezbjednosti. Ekološka bezbjednost bi trebala biti produžetak prve, s obzirom da ona direktno utiče (pozitivno ili negativno) na živote mnogih ljudi, a kao takva utiče i na njihovu bezbjednost.⁴

Pojam ljudske/humane bezbjednosti dospijeva u politički i akademski diskurs zahvaljujući Izvještaju o ljudskom razvoju (Human Development Report) iz 1994. godine, koji formuliše pojam ljudske bezbjednosti. Na ovaj način konstruiše se nova bezbjednosna paradigma.⁵

Dok nacionalna bezbjednost ima državu kao glavni referentni objekat, ljudska bezbjednost kao referentne objekte ima ljudska bića ili ljudsku vrstu.⁶ Životna sredina je prirodni okvir u kome sva živa bića žive i djeluju, mnogostruko je povezana uzajamnim uticajima, a označava prostor u kojem ljudi provode svoj život u stalnim međusobnim odnosima i interakcijama. Nikada nije bilo više, raznovrsnijih efikasnijih ljudskih materijalnih

⁴ Beatriz S. A. Sousa, „ENVIRONMENTAL SECURITY- Ecological Footprint Towards a Greener Future“, Culture, Communication and Globalization, International Relations and Global Order, Aalborg University, Spring 2012

⁵ Lipovac M., Glušac L., „Perspektive koncepta ljudske bezbjednosti“, Fakultet političkih nauka Beograd, (2011)

⁶ Popović D., „Ekološka bezbjednost i bezbjednost životne sredine“, FB, Univerzitet u Beogradu, (2010)

kapaciteta za zaštitu bezbjednosti, i nikada se društvo nije osjećalo bespomoćnijim u odnosu na ugrožavanje iste.

Ljudska/humana bezbjednost, u svom najširem smislu, obuhvata mnogo više od odsustva nasilnih sukoba. Ona obuhvata ljudska prava, dobro upravljanje, mogućnosti kvalitetnog obrazovanja, zdravstvene zaštite i stvaranje uslova da svaka jedinka ima mogućnost i slobodu izbora prilikom ostvarivanja svojih potencijala. Svaki korak u ovom smjeru je, takođe i korak ka smanjenju siromaštva, postizanju ekonomskog napretka i sprečavanju sukoba. Odsustvo bilo kog oblika uskraćenosti, odsustvo straha i sloboda budućih generacija da naslijede zdravo prirodno okruženje, međusobno su povezani sastavni dijelovi i ljudske i nacionalne bezbjednosti.⁷

Slika 3. Elementi ljudske/humane bezbjednosti (Izvor: autori)

Koncept ljudske bezbjednosti posmatra stanje u sedam različitih oblasti koje utiču i na stanje bezbjednosti u lokalnoj zajednici (slika 3):

- **Politička bezbjednost** obuhvata opasnost od represivnih mjera pri čemu postoji mogućnost ugrožavanja i kršenja ljudskih prava.
- **Lična bezbjednost** obuhvata opasnost od fizičkog nasilja koje mogu da vrše različiti akteri – od države do porodice, zatim bezbjednost na radu i u saobraćaju.
- **Ekonomska bezbjednost** obuhvata probleme nezaposlenosti, zadržavanja radnog mjesta, loših uslova na radu, nejednakosti prihoda, socijalnog osiguranja i beskućništvo.
- **Zdravstvena bezbjednost** obuhvata posljedice izazvane infektivnim i parazitskim bolestima, HIV i drugim virusima, zagađenim vazduhom i vodom, kao i neodgovarajućeg pristupa uslugama zdravstvenih službi.
- **Bezbjednost hrane** odnosi se na probleme fizičkog i ekonomskog pristupa ispravnoj hrani.

⁷ Bjeloš M., Brozović Z., Đorđević S., „Priručnik za rad lokalnih saveta za bezbjednost“, Beogradski centar za bezbedonosnu politiku, (2011)

- Šesta oblast ljudske bezbjednosti je **bezbjednost zajednice** koja podrazumijeva etničke napetosti i nasilne sukobe.
- **Ekološka bezbjednost** odnosi se na uništenje lokalnih i globalnih eko-sistema, nestašicu vode za piće, poplave i druge prirodne nepogode, neracionalno krčenje šuma i zagađenje vode, vazduha i zemljišta.

Značajna dimenzija ljudske bezbjednosti koja se može istraživati, analizirati i mjeriti upravo je **ekološka bezbjednost** zajednice, jer njeno očuvanje predstavlja nezaobilazan faktor unutrašnje stabilnosti i bezbjednosti zemlje.

2.EKOLOŠKA BEZBJEDNOST

Ekološka bezbjednost je novi, savremeni oblik bezbjednosti, nastao kao potreba da se spriječi ugrožavanje životne sredine i sastavni je dio ljudske/humane bezbjednosti. Njome se štite osnovne komponente životne sredine bez kojih nema opstanka živih bića.

Glavna nedoumica leži u definisanju šta tačno čini ekološku bezbjednost.⁸ Po svojoj prirodi, ovaj pojam uvažava i integriše niz povezanih disciplina kao što su; zaštita resursa (fizička, zaštita okoline, informaciona i humana), upravljanje vanrednim situacijama, upravljanje rizikom, krizni menadžment, upravljanje kontinuitetom poslovanja i upravljanje oporavkom (*slika 4*). Kao funkcija društva i referentni objekat bezbjednosti, ona postaje integralni dio politike bezbjednosti društva (Ibid, 189).

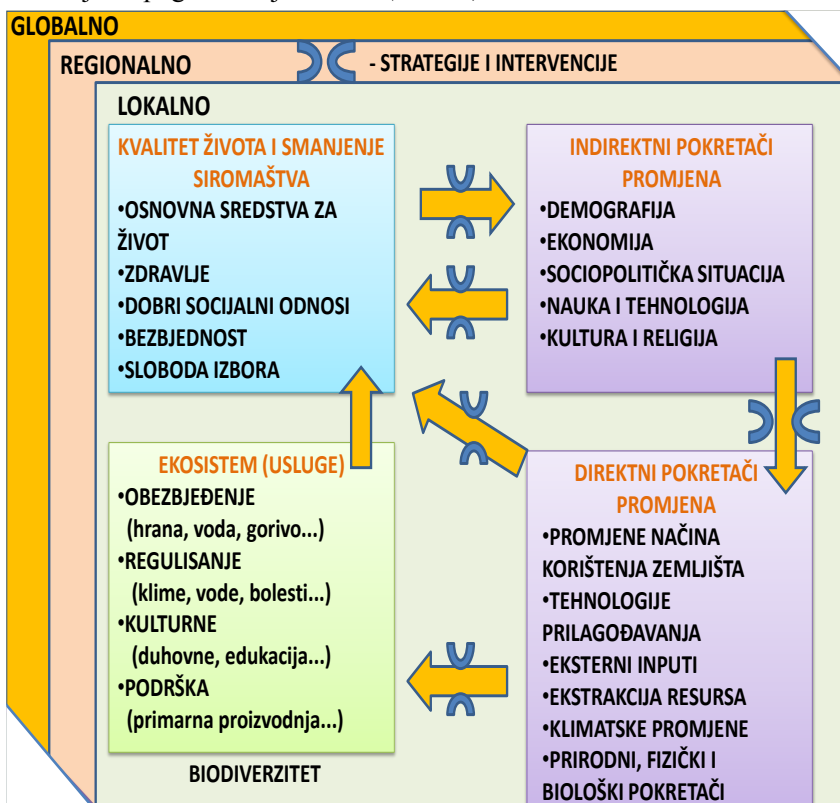
Slika 4. Komponente ekološke bezbjednosti (**Izvor:** prilagođeno (Ibid, 189))

Ekološka bezbjednost je odsustvo prijetnji, nanošenja štete prirodnoj sredini i zdravlju stanovništva. Ekološka bezbjednost obuhvata: kompleks

⁸ Ekološka bezbjednost – termin uvela Generalna skupština UN, kada je na prijedlog Mihaela Gorbačova usvojila Rezoluciju o međunarodnoj ekološkoj bezbjednosti 1987. godine, kao reakcije na ekološku i ljudsku tragediju i katastrofu u Černobilu.

stanja, pojava i dejstava koji obezbjeđuju ekološki balans na Zemlji na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou; isključivanje bilo koje djelatnosti čovjeka koja štetno djeluje na okružujuću sredinu; situacija u kojoj postoji odsustvo opasnosti nanošenja gubitaka prirodnoj sredini i zdravlju stanovništva.⁹ Ekološka bezbjednost nema granica i predstavlja globalni problem, zadatak i obavezu. Slika dolje, prikazuje neke od interakcija na lokalnom nivou sa implikacijama na regionalnom i globalnom nivou.

Osudica resursa i uništavanje životne sredine igraju važnu ulogu u stvaranju ili pogoršavanju sukoba (slika 5).

Slika 5. Konceptualni okvir interakcija na lokalnom nivou sa implikacijama na regionalni i globalni nivo (Izvor: Millennium Ecosystem Assessment)

Iscrpljivanje vodnih resursa, preveliko ribarstva, degradacija obradivog zemljišta, desetkovanje šuma, klimatske promjene, dodatno povećavaju već postojeće izazove. Ekološka degradacija može da uveća socijalne razlike, etničke sukobe i rivalstva u zajednicama.

⁹ Vranješ N., „Globalni aspekti ekološke bezbjednosti“, Panevropski univerzitet „APEIRON“ Banja Luka Fakultet pravnih nauka, (2009)

Na stanje ekološke bezbjednosti u jednoj zajednici po stepenu i kvalitetu, naročito utiče:

- Ekonomska situacija zajednice.
- Pojavni oblici ekoloških rizika i prijetnji koji su u vezi sa nepoštovanjem procedura i standarda.
- Tendencija rasta elementarnih nepogoda-prirodnih katastrofa.
- Tendencija rasta tehničko-tehnoloških nesreća i akcidenata.
- Nedovoljna zakonska uređenost oblasti ekološke bezbjednosti i zaštite u zajednici.
- Nedovoljna obučenosn zajednice u mjerama preventive.
- Bezbjednosna i ekološka kultura u zajednici.
- Stav politike u odnosu na ekološku bezbjednost i zaštitu.
- Krivična djela kojima se društvu nanosi šteta u ekološkoj bezbjednosti i zaštiti, a odnose se naročito na nesprovođenje zakonom definisanih normi, procedura i standarda.
- Sabotaže i odstupanja od tehnoloških postupaka i izazivanje ekoloških nesreća.
- Razne vrste zagađenja i puštanja otrovnih materija u neki od medijuma životne sredine.
- Krivična djela privrednog kriminala koja vrše članovi zajednice najčešće u sprezi sa poslovnim partnerima iz zemlje ili inostranstva.
- krivična djela izazivanja opšte opasnosti i krivična djela protiv zdravlja ljudi i životne sredine izvršene činjenjem ili nečinjenjem.
- kršenje propisa o zaštiti, čuvanju i unapređenju životne sredine.
- nepreduzimanje mjera za sprečavanje ili onemogućavanje zagađivanja.
- nepostupanje po propisima ili tehničkim pravilima o ekološkoj i bezbjednosnoj zaštiti.
- socijalni i drugi nemiri u dužem vremenskom periodu koji mogu da destabilizuju zajednicu i utiču na ukupno funkcionisanje zajednice čime se narušava i poredak u ekološkoj bezbjednosti.

Na polju ekološke bezbjednosti lokalna prijetnja može imati globalne razmjere. Isto tako, razrješenje globalnih ekoloških problema traži angažman svih, odnosno globalni angažman. Kao najveće prijetnje ekološkoj bezbjednosti na globalnom planu mogu se izdvojiti sljedeće:

- Demografska ekspanzija.
- Nuklearna energija i svaki drugi oblik energije koji se emituje savremenim tehnološkim dostignućima.
- Masovna sječa i pustošenje šuma čime se smanjuje količina kiseonika na planeti.
- Globalno otopljanje usljed trošenja ozonskog omotača što za posljedicu ima stvaranje staklenih bašta.
- Problemi upravljanja otpadom.

- Zloupotreba dostignuća bioloških i medicinskih nauka na osnovu čijih istraživanja je zaživjela proizvodnja genetski modifikovanih organizama.
- Usklađeni (održivi) razvoj.

Ekološka bezbjednost ne zavisi samo od čovjeka i njegove aktivnosti. Ona može biti narušena usljed: neznanja, incidenata, lošeg upravljanja, lošeg projektovanja, zbog uzroka koji se nalaze unutar ili van državnih granica. Sama priroda ekološke bezbjednosti ukazuje na potrebu saradnje na svim nivoima upravljanja.¹⁰ To je pored pravovremenog procenjivanja, planiranja, prevencije i upravljanja ekološkim rizicima, jedini način da se izbjegnu eventualni akcidenti u polju ekološke bezbjednosti.¹¹

Upravljanje ekološkim rizicima i prijetnjama obezbjeđuje savremeni proaktivni pristup koji omogućava zajednicama da efikasno sprovedu plan i procjenu u domenu ekološke bezbjednosti i da funkcionišu sa poznatim i prihvatljivim nivoom rizika. Efikasni proaktivni pristup može pomoći zajednici da redukuje broj ekoloških incidenata u budućnosti.¹²

3. PROCJENA NAJVAŽNIJIH EKOLOŠKO-BEZBJEDNOSNIH PITANJA U BIH

Ono što bismo mogli reći da je karakteristika područja BiH, je činjenica da ugrožavanja prirodnog porijekla nisu velika, a da eventualno, zemljotresi mogu predstavljati veću potencijalnu opasnost koja dolazi putem prirodnih procesa. Poseban problem u našim prilikama, svakako su ugrožavanja od strane čovjeka, u smislu nekontrolisanog eksploitsanja prirodnih resursa (pogotovo šuma), neodgovarajuća prerada i skladištenje otpadnih voda, čvrstog i opasnog otpada, upotreba prljavih i prevaziđenih tehnologija, unošenje opasnog otpada iz drugih zemalja i slično. U nastavku je dat kraći opis ugroženosti nekih prirodnih resursa, koja doprinose pogoršavanju lokalne ekološke bezbjednosti.

Energija. Ako je prije čovječanstvo moglo lako preživjeti bez energije, bez struje, danas to nije moguće. Pitanje je kakvu vrstu energije treba koristiti.

Energetski sektor se smatra izuzetno važnim za ekonomski rast BiH i zemalja Zapadnog Balkana, gdje postoji veliki potencijal za razvoj ovog sektora. Trenutni obrasci potrošnje energije u Zapadnom Balkanu, značajno

¹⁰ Čordaš D., Milešević T., Biočanin R., „*Security And Ecological Aspects Of Development Of The Countries In The Region*”, Scientific Conference with international participation on "Re-industrialization and Rural Development SERBIAN with emphasis on Krusevac, Rasinski District", Serbia (2016)

¹¹ Nešković S., „*Globalizacija životne sredine i među- narodna saradnja u eko-bezbednosti*“, I Scientific Conference with international participation Ecologic Safety in Postmodern Environment, Banja Luka, RS, BIH, str. 2, 26-27. jun, 2009.

¹² Beriša A., „*Novi bezbednosni izazovi sa aspekta ekološke zaštite*“, Vojna akademija, Beograd, 2015

utiču i na okruženje. Regija u cjelini, ima visok intenzitet ugljika, zbog teške zavisnosti i upotrebe uglja (lignita) kao energenta. Visoka zavisnost od uvoza energije, posebno nafte i prirodnog gasa, izaziva zabrinutost za sigurnost opskrbe energijom i potrebu da se ovi izvori snabdijevanja zamijene obnovljivim izvorima energije, kao što su biomasa, solarna energija i energija vjetra, i da se uvedu mjere energetske efikasnosti.¹³ Ostala pitanja uključuju, zagađenje od sagorijevanja, krčenja šuma i degradacija zemljišta (od prekomjerne upotrebe drva za gorivo). Glavni domaći izvori električne energije u regionu su ugalj (lignit) i hidroenergija. Srbija, BiH, Makedonija i Kosovo, uglavnom zavise od lignita (ugalj). Energetski intenzitet (pokazatelj energetske efikasnosti) Zapadnog Balkana je visok. To se može pripisati: (a) stanjem degradirane energetske infrastrukture; (b) velikim gubikom energije tokom transformacije, prenosa i distribucije i (c) neefikasnosti na kraju lanca, odnosno u procesu korištenja/upotrebe energije. Uzimajući u obzir sve ove funkcije, energetski sektor u regiji je glavni izvor emisija gasova staklene bašte, zagađivača klime i naftnih mrlja.

Voda. Vodni i šumski resursi, uvijek su igrali važnu ulogu u ekonomiji Zapadnog Balkana. Planinski ekosistemi obogaćuju živote više od polovine populacije kao izvor vode, energije, poljoprivrede i drugih bitnih roba i usluga. Nažalost, dok je uticaj klimatskih promjena naglašen na velikim visinama, planine kao regije često su na margini odlučivanja, zbog svoje izoliranosti, nepristupačnosti i relativnog siromaštva. Trenutno su zemlje Zapadnog Balkana neke od najbogatijih vodom u Evropi, u odnosu na količine vode koja je na raspolaganju po osobi (10.600 kubnih metara, što je dvostruko više od evropskog prosjeka) (Svjetska banka, 2003). Većina ove vode potiče iz planinskog gornjeg toka. Poljoprivreda i dalje igra važnu ulogu u ekonomijama u regiji i zapošljavanju, uprkos ukupnom padu u odnosu na industrijski sektor. Skoro 50 % zemljišta u regionu se koristi za poljoprivredu: 19% kao pašnjaci i 29 % za oranice i trajne usjeve. Ovaj sektor je veoma zavisn od vodnih resursa, gdje bi poremećaji u padavinama ekstremno povećali rizik od suše i ekstremnog vremena, i kao takvo imalo značajne implikacije na stabilnost sektora. Vodni resursi se koriste i za proizvodnju električne energije. U prosjeku, oko 37 % sve električne energije dolazi iz hidroelektrana. Hidroenergija može biti pogođena ubrzanim isparavanjem i sušom, i promjenama u vremenu i volumenu protoka u sistemima za skladištenje. Dalje, češća pojava ekstremnih događaja, kao što su poplave, može ugroziti sve vrste energetske infrastrukture, sa pripadajućim povećanjem troškova održavanja. Regija se suočava sa brojnim zajedničkim problemima vode u svim zemljama, uključujući i slabu prekograničnu saradnju i zagađenja. Klimatske promjene

¹³ Milešević T., Mijanović K., „Štednja energije i resursa u gradu Banja Luka povećanjem eko-efikasnosti gradske toplane“, V Međunarodno savjetovanje “Savremeni trendovi u saobraćaju, logistici i ekologiji u funkciji održivog razvoja“ 23-24. Maj/May (2014)

prave dodatne izazove u dostupnosti vode, kvalitetu i upravljanju. Nakon raspada bivše Jugoslavija, postoji više od 13 međunarodno zajedničkih riječnih slivova i četiri prekogranična jezera. Većina zemalja dijele jedan ili više od ovih riječnih bazena, čineći ovo važnim područjem za regionalnu saradnju. Međutim, prekogranična vodna saradnja ostaje uglavnom slaba, sa niskim političkim određivanjem prioriteta, nedovoljnim institucionalnim kapacitetima, slabom razmjenom informacija i lošim zajedničkim nadzorom. Poznavanje prekograničnih podzemnih voda i izvora ostaje na niskom nivou, bez obzira na važnost ovog resursa (UNECE, 2011). Kvalitet vode je također razlog za ozbiljnu zabrinutost. Ispuštanje otpadnih voda je glavni izvor zagađenja za površinske i izvore podzemnih voda. Takođe, tretman otpadnih voda je često loš ili nepostojeći. Iako je kvaliteta voda visoka u planinskim potocima i u gornjim tokovima rijeka, otpadne vode iz urbanih područja i industrije, zagađuju tokove nizvodno (EEA, 2010). U mnogim područjima, izvori podzemnih voda su u opasnosti od kontaminacije od poljoprivrednih aktivnosti (World Bank, 2003). Rudarstvo u regiji doprinosi zagađenju vode kroz oslobađanje teških metala i jalovine.

Šume. Zapadni Balkan se odlikuje planinskim reljefom i obiljem šuma. Postoje velika područja gdje dezertifikacija i degradacija zemljišta predstavljaju konkretan ekološki problem. Degradirana zemljišta nisu u stanju da zadrže vode, što dovodi do povećanog rizika od poplava i povećava zagađenje i sedimentaciju u rijekama i potocima. Gubitak humusa je globalni problem, koji utiče i na zemlje zapadnog Balkana. Šume također, pružaju brojne usluge ekosistema, uključujući održavanje biodiverziteta, ublažavanje i prilagođavanje na klimatske promjene i regulisanje vodnog režima. Planinska područja zemalja Balkana su uglavnom pod šumama i vrlo su bogata biodiverzitetom, u pogledu flore i faune. Postoje ogromna područja koja su i dalje očuvana i prirodna. Klimatske promjene su realna opasnost za šume i njihovo upravljanje. Šumski požari su velika opasnost širom Balkana. Značajan rast u broju i intenzitetu požara širom regije, je povezan sa višim temperaturama ljeti, dugotrajnim sušama i ranijem topljenju snijega u planinama (Mátyás, 2010). Ove promjene će u budućnosti imati pridružene posljedice učestalosti pojave određenih štetočina i raznih bolesti.

Sigurnost hrane. Sve zemlje u regionu imaju izuzetan prirodni potencijal za poljoprivrednu proizvodnju, u rasponu od plodnih ravnica i dolina rijeka do manje produktivnog krša i brdsko-planinskih područja. Poljoprivreda ostaje važan dio ekonomije zemalja Zapadnog Balkana, bez obzira na rast industrije i uslužnog sektora. Zapošljava veliki broj ljudi, a zauzima veliki dio zemljišta u svakoj zemlji. Prosječno, 11 % bruto domaćeg proizvoda (BDP) generiše poljoprivredni sektor u regiji. (FAO, 2014). Poljoprivreda je jedan od najugroženijih sektora, osjetljiv na promjene klime. Većina usjeva u regiji se malo navodnjava. To čini usjeve osjetljivim na porast temperature, povećavanje isparavanja i mijenja obrasce padavina. Konkretno, povećanje pojave suša na Balkanu je identifikovano kao ključni

rizik za poljoprivrednu proizvodnju (Giannakopoulos et al, 2009; Gocić i Trajković 2014. godine; Kos i dr., 2013). Povećana pojava vrućih dana i pad padavina ili navodnjavanja su također rezultirali smanjenim prinosima, dok toplije zime mogu smanjiti prinose voća, čiji uzgoj zahtijeva hladnije zime. Ključni rizici uključuju niže prinose, veću varijabilnost prinosa, i rizike u područjima pogodnim za uzgoj tradicionalnih kultura (Olesen i Bindi, 2002). Klimatske promjene i odsustvo mjera prilagođavanja, će biti u velikoj mjeri štetne za poljoprivrednu proizvodnju, uključujući najvažnije poljoprivredne proizvode u smislu proizvodnog prostora i ekonomske proizvodnje, žitarica i voća (uglavnom grožđa), od kojih je Srbija najveći proizvođač (Mizik, 2010; Volkl, 2010). Iako klimatske promjene predstavljaju najveći rizik za budućnost usjeva i stočarsku proizvodnju, i drugi faktori igraju važnu ulogu u određivanju produktivnosti, koja se trenutno smatra niskom u regionu. Iako su se prinosi u zemljama Zapadnog Balkana poboljšali od 2000, oni ostaju ispod prosjeka EU (Volk, 2010). Ključne slabosti su postojanje pretežno malih farmi, loše izvođenje poljoprivredne i političke reforme, neefikasne institucije i nedostatak infrastrukture (Volk, 2010; Svjetska banka, 2014). Osim toga, starenje i migracije stanovništva na ovim područjima, mogu usporiti razvoj poljoprivrede (Volk, 2010).

Zarazne bolesti i ljudsko zdravlje. Dok toplije temperature mogu donijeti neke lokalne prednosti, uključujući manje smrti zimi i umjereniju klimu, očekuje se da će globalni uticaji klimatskih promjena biti negativni (WHO, 2014). Toplije temperature vazduha i toplotni talasi mogu pogoršati zagađenje zraka i koncentraciju prizemnog ozona. Čak i manje povećanje prizemnog ozona može imati uticaj na zdravlje (upala pluća, smanjenje plućne funkcije, napadi astme). Loše upravljanje urbanim otpadom, uključujući i nekontrolisano odlaganje otpada i otpadnih voda, može podići nivo prizemnog ozona. Veze između prirodnih katastrofa i ekstremnih događaja, kao što su suše, poplave i požari, maju direktan uticaj na zdravlje ljudi i blagostanje. Osim rizika da budu direktno ubijeni u poplavama, oni često izazivaju raseljavanje stanovništva, što može dovesti do izbijanja zaraznih bolesti zbog neadekvatne javne zdravstvene infrastrukture, loše vode i kanalizacije, pretrpanosti i nedostatka skloništa (McMichael et al., 2006).

ZAKLJUČAK

Očuvanje životne sredine predstavlja nezaobilazan faktor unutrašnje stabilnosti i bezbjednosti jedne zemlje. Međutim, problematika ugrožavanja životne sredine odavno nije samo problem unutrašnje bezbjednosti jer je poremećaj ekološke bezbjednosti prijetnja čovječanstvu. Degradacija životne sredine i nedostatak resursa na lokalnom i globalnom nivou, važni su faktori koji mogu da izazovu ili doprinesu nepovoljnoj nacionalnoj bezbjednosti, prije svega u smislu političke bezbjednosti ili nasilnog sukoba.

Pitanja ekološke bezbjednosti i zaštite životne sredine jesu pitanja ukupne bezbjednosti, jer direktno izazivaju: otvorene sukobe, imaju potencijal da destabilizuju režim, mogu dovesti do raseljavanja stanovništva, pa čak i do raspada države.

Države imaju moć da provedu politiku zaštite životne sredine, ali ako civilno društvo nije spremno prihvatiti te politike, one neće biti efikasne kao u slučajevima gdje je civilno društvo spremno da ih prihvati. Čini se ja je međunarodna saradnja i stvaranje preventivnih mehanizama ključ. Pri čemu je stvaranje mreže za zaštitu životne sredine, izuzetno bitno. Od ključne važnosti za ekološku bezbjednost je kvalitetno upravljanje i administracija u oblasti zaštite životne sredine. To je način koji doprinosi praksi dobrog upravljanja uslovima globalne bezbjednosti.

ECOLOGICAL SECURITY MANAGEMENT AS AN INTEGRAL PART OF THE NATIONAL SECURITY CONCEPT

Mile Meded Mr; Professor Krstan Borojević PhD; Tanja Milešević PhD

Apstract: In the current thinking on security, the main focus was the state and its national security. While the political and military issues remain critical, conceptions of peace and security, spreads on the economic and social threats, including poverty, infectious diseases and environmental degradation. The emergence of the concept of environmental security as a new, modern forms of security, arises from the need to prevent environmental degradation.

The subject of this work is the environmental safety as a very interesting field of security studies, which has been neglected in comparison with the traditional areas of security. The paper gives an overview of the most important ecological and security issues in BiH. Finally, it was concluded that it is crucial for environmental safety, quality management and administration in the field of environmental protection, as a way wich contributing to good governance practices terms of global security.

Keywords: security, human security, environmental security, threats.

LITERATURA

1. Beatriz S. A. Sousa, „ENVIRONMENTAL SECURITY- Ecological Footprint Towards a Greener Future“, Culture, Communication and Globalization, International Relations and Global Order, Aalborg University, 2012
2. Beriša A., „Novi bezbednosni izazovi sa aspekta ekološke zaštite“, Vojna akademija, Beograd, 2015
3. Bjeloš M., Brozović Z., Đorđević S., „Priručnik za rad lokalnih saveta za bezbednost“, Beogradski centar za bezbedonosnu politiku, 2011
4. Čordaš D., Milešević T., Biočanin R., „Security And Ecological Aspects Of Development Of The Countries In The Region“, Scientific Conference with international participation on "Re-industrialization and Rural Development SERBIAN with emphasis on Krusevac, Rasinski District", Serbia, 2016
5. Lipovac M., Glušac L., „Perspektive koncepta ljudske bezbednosti“, Fakultet političkih nauka Beograd, 2011
6. Milešević T., Mijanović K., „Štednja energije i resursa u gradu Banja Luka povećanjem eko-efikasnosti gradske toplane“, V Međunarodno savjetovanje "Savremeni trendovi u saobraćaju, logistici i ekologiji u funkciji održivog razvoja" 23-24. Maj/May 2014

7. Nešković S., „Globalizacija životne sredine i među- narodna saradnja u ekobezbednosti“, I Scientific Conference with international participation Ecologic Safety in Postmodern Environment, Banja Luka, RS, BIH, str. 2, 26-27. jun, 2009.
8. Popović D., „Ekološka bezbednost i bezbednost životne sredine“, FB, Univerzitet u Beogradu, 2010
9. Vranješ N., „Globalni aspekti ekološke bezbjednosti“, Panevropski univerzitet “APEIRON” Banja Luka Fakultet pravnih nauka, 2009